

REINTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA: ABORDĂRI CONCEPTUALE

Dr.hab. Valeriu CUȘNIR

Evoluțiile care s-au produs la sfârșit de mileniu sunt marcate prin schimbări și transformări fundamentale, pe de o parte destrămarea lagărului socialist, dezmembrarea URSS și a blocului militaro-politic sovietic și dispariția bipolarismului, iar pe de altă parte apariția unor noi state, prin desprinderea lor din statele federale, fie pe cale armată și secesiune (Iugoslavia), fie pe cale pașnică (Cehoslovacia), și reintegrarea statului german. În urma evenimentelor care au precedat și însoțit dezmembrarea Uniunii Sovietice, concomitent cu acțiunile de consolidare a independenței și suveranității statului moldovenesc, pe teritoriul țării, în raioanele de est, prin secesiune susținută de forța armată, a fost creat un regim separatist, existent în formula autoproclamatei republici nistrene.

Soluționarea acestui diferend și reintegrarea statului Republica Moldova este nu numai un imperativ al timpului, dar și un test pentru elitele naționale și internaționale privind instrumentarea normelor și mijloacelor de drept internațional vis-a-vis de rezolvarea unor asemenea probleme.

În șirul eforturilor întreprinse este plauzibilă și **conturarea premiselor sociale, economice și juridice de natură să fundamenteze suportul reintegrării statului, să pună în evidență aspectele comune ale colectivităților de pe ambele maluri ale Nistrului, în special abordarea acelei dominante care ar lăsa în umbră și minimaliza divergențele și ar înfățișa reunificarea ca un fapt necesar și real.**

Premise sociale. Populația de pe ambele maluri are o experiență de conviețuire pașnică, acumulată de-a lungul timpurilor. Pe teritoriul țării, nici până la conflict, nici după, ba chiar nici în perioada conflictului, n-au fost înregistrate fapte de discriminare din motive de apartenență națională, religioasă sau de altă natură, precum nu s-au constatat nici limitări în ce privește dezvoltarea culturală, lingvistică, libertatea confesiunii. Incertitudinile lingvistice care fuseseră invocate, de rând cu altele, la secesiunea regiunii, au fost depășite. Sistemul de valori umane, cultura și credința urmate de locuitorii de pe ambele maluri în esență este de aceeași origine, lipsite de antagonisme și idei extremiste, ceea ce constituie *un factor favorabil pentru reunificare și conviețuire într-o colectivitate*. Mai mult decât atât, printre trăsăturile istorice ale populației băștinașe s-au remarcat toleranța, bunăvoința, ospitalitatea etc. – trăsături manifestate pe deplin și astăzi.

Spațiul comun – politic, economic, social, cultural, educațional, lingvistic etc. – în care zeci de ani au convie-

țuit locuitorii de pe ambele maluri, trecând împreună prin grele încercări istorice precum colectivizarea, represiunea stalinistă, cel de-al doilea război mondial, foametea dezlănțuită și supraviețuind neafecțați de ură, naționalism și violențe, denotă *prezență unui suport social-psihologic și istoric favorabil reintegrării țării*.

Raporturile sociale intra-personale în rândul populației de pe ambele maluri se caracterizează prin multiple relații de rudenie, de prietenie, de afaceri etc., prin prezența unui număr impunător de familii formate din cetățeni din stânga și din dreapta Nistrului. Comunicarea între persoane, vizitele reciproce, afacerile private au avut loc practic încontinuu, relațiile intra-personale păstrându-și caracterul de respect și bunăvoință până în prezent, nefiind afectate nici de conflictul armat, *fapt care la fel prezumă favorizarea reintegrării*.

Un *argument forte privind existența unei ambianțe sociale stabile lipsite de tensiuni interetnice* se desprinde și din faptul că majoritatea vorbitorilor de limbă rusă locuiesc nu în Transnistria, ci în raioanele din dreapta ale Republicii Moldova și nimeni nu semnaleză cazuri de discriminare, intimidare sau alte ilegalități care ar aduce atingere demnității naționale.

Actualmente, în lume practic nu există țară în care toată populația să fie omogenă după criteriul rasei, culorii, etniei, limbii, culturii, religiei, nefăcând excepție în acest sens și Republica Moldova. Este important ca statul și societatea să garanteze (prin Constituție și mecanisme funcționale) și să asigure conviețuirea pașnică și dezvoltarea tuturor locuitorilor potrivit apartenenței lor naționale, culturale, lingvistice, religioase etc.

Cu toate că edificarea unei societăți democratice în Republica Moldova, a statului de drept este un proces anevoios, tendința generală în domeniul respectării drepturilor și libertăților omului, după cum constată structurile internaționale și comunitare, este spre progres, iar drept fundament juridic pentru consolidarea coeziunii interetnice în țară servesc convențiile, pactele și alte acte internaționale consacrate drepturilor și libertăților omului.

Premise economice. Sub imperiul schimbărilor complexe produse, colectivitățile de pe ambele maluri ale Nistrului sunt în tranziție de la un mod de organizare social-economic – economia centralizată, spre altul – economia de piață. Iar tranziția spre o economie de piață impune asigurarea liberalismului economic, care se întemeiază pe proprietatea privată și care în mod obiectiv determină privatizarea economiei, abordându-se, astfel, regimul proprietății.

Reîntorcându-ne la sistemul socialist și cadrul legal în care a existat R.S.S.M. trebuie să constatăm că în acea perioadă baza sistemului economic o constituia proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție sub forma de proprietate de stat (a întregului popor) și de proprietate cooperatist-colhoznică (art.10 al Constituției R.S.S.M. din 1978); în proprietatea exclusivă a statului erau pământul, subsolul, apele, pădurile; statului aparțineau prin-

cipalele mijloace de producție în industrie, în construcții și în agricultură, mijloacele de transport și de telecomunicație, băncile, bunurile întreprinderilor comerciale, comunale și ale altor întreprinderi organizate de stat, fondul locativ de bază al orașelor, precum și celelalte bunuri necesare pentru îndeplinirea sarcinilor statului (art.11 al Constituției R.S.S.M. din 1978), iar după dezmembrarea URSS, au trecut în proprietatea și respectiv sub incidența dreptului exclusiv al poporului Republicii Moldova, ca stat succesori recunoscut de ONU.

Privită prin prisma succesiunii, privatizarea în raioanele de est invocă implicații majore atât în materia dreptului național, cât și a celui internațional, dar și în raport cu precedentele avute la acest capitol.

Potrivit normativului național privatizarea se efectuează doar în condițiile legii organice și conform programelor de privatizare, incluzând listele obiectivelor supuse privatizării, adoptate la fel prin lege, fapt ce detașează conversiunea proprietății în regiunea transnistreană de albia cadrului legal.

Reglementările internaționale abordează problema privatizării în funcție de statutul regimului care exercită controlul efectiv asupra teritoriului; administrația actuală a regiunii transnistrene fiind determinată ca un *regim de facto*. În acest context, Convenția umanitară de la Haga din 1907 (art.55) tratează un *regim de facto* doar în calitate de administrator sau uzufructuar vizavi de proprietatea de stat, fără dreptul de a vinde sau de a o înstrăina. Astfel, pentru noii proprietari și investitori din regiune legalitatea tranzacțiilor de privatizare nu se prezumă, or acestea devin susceptibile de a fi desfăcute.

Prevederile normative naționale și internaționale la acest capitol ar putea crea blocaje în calea soluționării diferendului transnistrean. **O idee ce se impune în acest sens și care parțial și-a găsit aplicare în procesul unificării Republicii Federale Germania rezidă în validarea acelor acte juridice care corespund în aparență principiilor generale ale dreptului;** aceasta ar servi și drept o *premisă esențială* în ansamblul măsurilor de reintegrare a statului moldovenesc.

Printre premisele economice care ar stimula procesul reintegrării este extinderea preferințelor comerciale acordate Moldovei și asupra agenților economici din Transnistria înregistrați în condițiile legii.

Premise juridice. În calitate de premise juridice privind reintegrarea țării servesc atât actele și instrumentele internaționale privind soluționarea pașnică a diferendelor, precum și cele naționale, adoptate și promovate în vederea reunificării statului moldovenesc.

Astfel, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova (art.110 alin.2), localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică. Această premisă constituțională și-a găsit realizare în Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului

din 29.07.2005, care pe bună dreptate deschide noi posibilități de natură să favorizeze reintegrarea.

Aceste deschideri, în viziunea noastră, se referă la stabilirea și promovarea unor garanții sociale, economice și juridice locuitorilor din stânga Nistrului, fapt inițiat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.814 din 2 august 2005 privind acordarea garanțiilor principale pentru populația Transnistriei - garanții care evident pot fi dezvoltate și susținute prin proiectarea unor mecanisme juridice de asigurare.

Un important instrumentariu juridic internațional menit să susțină și să promoveze soluții conceptuale privind rezolvarea diferendului transnistrean constituie *formatul „5+2”* (Chișinăul și Tiraspolul ca părți implicate în conflict; OSCE, Rusia, Ucraina ca mediatori; UE și SUA ca observatori), bazat pe principiile dreptului internațional și principiile respectării independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

De o semnificație majoră se arată proiectul UE Politici Europene de Vecinătate (PEV), derulat în cadrul *Acordului de Parteneriat și Cooperare* (valid până la 1 iulie 2008), prin care în Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană a fost prevăzută susținerea Moldovei în soluționarea conflictului de pe Nistru și în perimetrul căruia se înscrie și instituirea controlului comun pe sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene.

Următorul document politic ce va viza perspectivele de aderare a statului moldovenesc la Uniunea Europeană va stimula și procesul de soluționare a diferendului transnistrean sub imperiul evenimentelor produse în Georgia și Osetia de Sud.

În șirul factorilor externi de natură să contribuie la unificarea Republicii Moldova se înscrie și *Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP)* care prevede cooperarea statului moldovenesc cu Alianța Nord-Atlantică.

Abordarea unor premise social-economice și juridice fără a lua în calcul factorul politic este, bineînțeles, o evaluare marginalizată, ruptă de realitate. De fapt, problema reintegrării Republicii Moldova este mai mult una politică decât de drept. Dar, nu mai puțin adevărat este că soluționarea conflictului implică masiv și în profunzime normele dreptului, atât național cât și internațional. Deși la nivel mondial există reglementări de drept și experiențe privind soluționarea diferendelor, încadrarea juridică corectă în dispozițiile unor sau altor convenții, acte internaționale a conflictului armat de la Nistru este dificilă, dat fiind timpul, împrejurările, motivația, părțile implicate și alte particularități, care îl plasează în rând cu altele, dar și îl identifică ca unic.

În concluzie, și formulele politico-juridice potrivite pentru soluționarea acestui conflict ar putea să nu se regăsească printre cele deja aplicate, necesare fiind unele deosebite și originale.